https://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24.49

УДК 347.191:347.626

СПІЛЬНА СУМІСНА ВЛАСНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ ТА КОРПОРАТИВНІ ПРАВА

Наталія ВІНТОНЯК

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

UDC 347.191:347.626

MARITAL JOINT PROPERTY AND CORPORATE RIGHTS

Nataliia VINTONIAK

Candidate of Law Sciences (Ph.D.),
Senior Researcher

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine (Kyiv)

https://orcid.org/0000-0003-1666-4437

Статтю присвячено дослідженню спільної сумісної власності подружжя, переданої як вклад до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу та корпоративним правам, набутих одним з подружжя. Необхідність такого дослідження пов'язана з тим, що зазначена тематика не втрачає своєї актуальності. Активний розвиток ринкової економіки тісно пов'язаний із зростанням кількості юридичних осіб корпоративного типу. Подружжя все частіше передає майно, що належить їм на праві спільної сумісної власності до статутного капіталу юридичних осіб корпоративного типу, внаслідок чого один з них набуває статусу учасника та стає носієм суб'єктивного корпоративного права. Водночас зважаючи на те, що вклад сформовано за рахунок внесення до статутного капіталу об'єктів права спільної сумісної власності, у судовій практиці поширені спори за позовом того з подружжя, який не є учасником юридичної особи корпоративного типу.

В основу цього дослідження покладено наукові праці проф. В. А. Васильєвої. Ідеї та погляди, які висвітлюються у працях вченої на поняття та правову природу суб'єктивного корпоративного права відзначаються своєю прогресивністю та потребують відтворення у наукових дослідженнях.

У статті робиться акцент, що суб'єктивне корпоративне право за рахунок

The article is devoted to studying the marital joint property, transferred as a contribution to the authorized capital of a corporate-type legal entity and corporate rights acquired by one of the spouses. The need for such a study is connected with the fact that the mentioned topic does not lose its relevance. The active development of the market economy is closely related to the growth of the number of corporate-type legal entities. More and more often, spouses transfer property belonging to them under the right of joint co-ownership to the authorized capital of corporate-type legal entities, as a result of which one acquires the status of a participant and becomes the bearer of subjective corporate law. At the same time, taking into account the fact that the contribution was formed at the expense of adding to the authorized capital the objects of the right of common joint property, in court practice there are widespread disputes on the claim of the spouse who is not a member of a corporate-type legal entity.

This study is based on the scientific works of Prof. V. A. Vasylieva. The ideas and views highlighted in the scientist's works on subjective corporate law's concept and legal nature are noted for their progressiveness and need to be reproduced in scientific research.

The article emphasizes that the subjective corporate right due to participation is personalized and belongs only to the

участі є персоніфікованим та належить тільки учаснику юридичної особи корпоративного типу. Наголошується на тому, що юридична особа корпоративного типу з моменту державної реєстрації є самостійним суб'єктом цивільних правовідносин. А корпоративні відносини виникають тільки між тим з подружжя, який є учасником та юридичною особою корпоративного типу.

На основі проведеного дослідження, автор статті робить висновок, що оскільки суб'єктивне корпоративне право для цивільного обороту сприймається як єдиний неподільний за змістом об'єкт, то воно в повному обсязі може належати лише тому з подружжя, який є учасником юридичної особи корпоративного типу. Відповідно, корпоративне право не може перебувати на праві спільної сумісної власності незалежно від організаційно-правової форми юридичної особи корпоративного типу.

Звертається увага, що при розгляді питання про спільну сумісну власність подружжя та корпоративні права, необхідне вироблення підходу, який забезпечить як інтереси юридичної особи корпоративного типу, так й інтереси кожного з подружжя (того з подружжя, який набув корпоративних прав і є учасником юридичної особи корпоративного типу, а також того з подружжя, який не є учасником такої юридичної особи, хоча опосередковано передав об'єкти права спільної сумісної власності як вклад до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу).

Ключові слова: юридична особа корпоративного типу, корпоративне право, спільна сумісна власність подружжя, вклад до статутного капіталу, право вимоги

participant of a corporate-type legal entity. It is emphasized that a corporate-type legal entity is an independent subject of civil legal relations from the moment of state registration. Corporate relations arise only between the spouse who is a participant and a corporate-type legal entity.

Based on the conducted research, the article's author concludes that since the subjective corporate right for civil turnover is perceived as a single, indivisible object in terms of content, it can fully belong only to the spouse who is a member of a corporate-type legal entity. Accordingly, corporate law cannot be based on the right of common co-ownership, regardless of the organizational-legal form of a corporate-type legal entity.

Attention is drawn to the fact that when considering the issue of marital joint property and corporate rights, it is necessary to develop an approach that will ensure both the interests of the corporate-type legal entity and the interests of each spouse (the spouse who acquired corporate rights and is a member of the corporate-type legal entity type, as well as the spouse who is not a member of such a legal entity, although indirectly transferred the objects of the right of common co-ownership as a contribution to the authorized capital of a corporate-type legal entity).

Keywords: corporate-type legal entity, corporate law, marital joint property, contribution to the authorized capital, right of claim

Наукові результати проф. В. А. Васильєвої є прикладом послідовних наукових підходів до корпоративних відносин, юридичної особи корпоративного типу, корпоративного управління, корпоративних прав та інших питань за вказаним напрямком. Ідеї та погляди, які висвітлюються у працях вченої відзначаються своєю прогресивністю та відповідають тенденціям розвитку сучасного корпоративного права. Як зазначає Л. В. Сіщук, далекоглядні ідеї вченої на поняття та правову природу суб'єктивного корпоративного права не втрачають своєї актуальності, а, навпаки, потребують відтворення у результатах правотворчого процесу

та практики його впровадження для застосування шляхом легального закріплення у вигляді єдиного оборотоздатного об'єкта [1, с. 114].

Окремі питання обраної теми досліджувалися у роботах О. В. Дзери, І. В. Жилінкової, В. М. Кравчука, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Л. В. Сіщук та інших вчених. Водночас дана стаття ґрунтується на поглядах та підходах до спільної сумісної власності подружжя та корпоративних прав відомої вченої проф. В. А. Васильєвої.

У зв'язку з наведеним ставимо за мету при написанні цієї статті здійснити аналіз наукових праць проф. В. А. Васильєвої щодо спільної сумісної власності подружжя, переданої як вклад до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу та корпоративних прав, набутих одним з подружжя.

Здійснюючи дослідження у згаданій тематиці, В. А. Васильєва зазначала, що в першу чергу, вирішення цього питання, повинно починатися з аксіоми про те, що юридична особа з моменту її державної реєстрації є самостійним суб'єктом цивільних правовідносин незалежно від її організаційно-правової форми. Її самостійність в першу чергу важлива з огляду на майнову відокремленість. Питання відокремленості майна не означає наявність права власності на це майно. Саме у цій площині лежить вирішення проблеми відмежування юридичних осіб корпоративного типу [2, с. с. 9-10].

До юридичних осіб корпоративного типу належать усі організаційно-правові види юридичних осіб, які створені з метою отримання прибутку та подальшого його розподілу між учасниками та в результаті створення яких у засновників виникає особливий вид майнових та особистих прав, який прийнято називати корпоративним правом [3, с. 96]. Обов'язковою істотною ознакою корпорації (юридичної особи корпоративного типу) слід визнати наявність визначеного об'єкта права корпоративної власності – наявності в учасника корпоративних прав [4, с. 110].

Корпоративне право, як зазначає вчена, слід розуміти як складний сукупний об'єкт цивільних прав, що складається із низки самостійних суб'єктивних прав, які в сукупності складають зміст корпоративного права. Саме наявність майнових прав дозволяють ввести корпоративне право в цивільний оборот як самостійний об'єкт. Майновий компонент робить корпоративне право вартісним, що привертає увагу учасників ринку [4, с. 110].

Не можуть бути самостійним об'єктом правовідносин, наприклад, окремо право на отримання прибутку, право на отримання майна у разі виходу чи ліквідації юридичної особи корпоративного типу. Об'єктом корпоративних правовідносин є суб'єктивне корпоративне право, що для цивільного обороту слід розуміти як єдиний неподільний за змістом об'єкт. Водночас корпоративні права подільні за обсягом, але при цьому зміст суб'єктивного корпоративного права залишається незмінним. Незалежно від обсягу корпоративних прав, тобто розміру частки у її вартісному значенні, зміст корпоративних прав для всіх учасників юридичних усіх корпоративного типу є однаковим.

Йде мова про те, що корпоративні права, які складають зміст суб'єктивного корпоративного права, не можуть бути окремими об'єктами цивільних прав та не можуть бути оборотоздатними. Так званий горизонтальний поділ суб'єктивного корпоративного права неможливий, «виною» у цьому є наявність немайнового права – права участі. Не можна продати право на частку, залишившись при цьому учасником товариства. Або ж навпаки уступити право участі, залишивши за собою усі майнові права. Поділ корпоративних прав можливий «по-вертикалі», так зване дроблення корпоративного права на менші частки, але при цьому зміст суб'єктивного корпоративного права залишається зі всіма складовими [2, с. 11]. Тобто змістом корпоративного правовідношення є єдине суб'єктивне корпоративне право. Множинності суб'єктивних корпоративних прав у окремому корпоративному правовідношенні не існує; може мати місце множинність корпоративних правовідносин, змістом кожного з яких є однакове корпоративне право у різних учасників [5, с. 115].

З урахуванням наведеного, можна зробити висновок, що суб'єктивне корпоративне право за рахунок участі є персоніфікованим та належить тільки учаснику юридичної особи корпоративного типу. Майнові права надають можливість корпоративному праву бути

об'єктом цивільного обороту. Неподільність корпоративних прав за змістом свідчить про те, що вони сприймаються як єдиний оборотоздатний об'єкт.

В. А. Васильєва зазначає, що коли йдеться про частки у корпоративній власності, то слід розуміти не частки у статутному капіталі, оскільки він цілком належить іншому суб'єкту корпоративних відносин і вплив на його режим є визначений учасниками, а об'єми економічних можливостей учасника. Іншими словами, частка ─ це облікова одиниця, яка є визначальною при встановлені впливу на управління корпорацією при розподілі майнових благ корпорації [6, с. 337]. Тому об'єктом права власності, а, відповідно, й об'єктом цивільних відносин є не сам документ ─ цінний папір, а права які ним посвідчуються [7, с. 33]. Термін частка носить обліковий характер, і говорити про оборот часток від цілого є дещо некоректним. За аналогією із частками у спільній власності мова йде про придбання частини майна, а не частки. Вислів поділ частки є некоректним. Швидше сприймається – «частка як результат поділу». Якщо звернутися до аналогії зі спільною частковою власністю, то під правом на частку розуміють не тільки права з частки, але й право на ціле [2, с. 11]. Тобто застосований термін «частка» є правовою формою фіксації корпоративних прав, в якій корпоративні права переходять від учасника юридичної особи корпоративного типу до інших осіб. Незалежно від форми фіксації корпоративних прав їх сутність не змінюється.

Після здійснення державної реєстрації юридичної особи корпоративного типу внески учасників формують його статутний капітал, який переходять у власність такої юридичної особи. Сам засновник в обмін на внесений вклад до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу набуває корпоративних прав, незалежно від форми їх фіксації. Здійснюється трансформація права власності, зокрема, учасник втрачає своє речове право в обмін на корпоративне.

Разом з тим, не можна відкидати того факту, що інший з подружжя опосередковано може передати об'єкти права спільної сумісної власності як вклад до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу. Відповідно до ч. 1 ст. 61 СК України об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обороту. Тобто об'єкти, які можуть формувати вклад юридичної особи корпоративного типу згідно ч. 2 ст. 115 ЦК України, ст. 13 Закону України «Про господарські товариства», ст. 13 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» можуть перебувати у подружжя на праві спільної сумісної власності. Передати майно, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності як вклад до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу один з подружжя може при створенні юридичної особи, у зв'язку із збільшенням статутного капіталу чи на підставі договору. Водночас передаючи об'єкти права спільної сумісної власності до статутного капіталу, учасником юридичної особи корпоративного типу стає, зазвичай, одна особа. Це означає, що власником корпоративного права є один із подружжя, який отримує правомочності на участь в управлінні юридичною особою корпоративного типу, отриманні певної частини прибутку (дивідендів) у випадку виходу чи ліквідації останньої тощо.

Оскільки суб'єктивне корпоративне право для цивільного обороту сприймається як єдиний неподільний за змістом об'єкт, то воно в повному обсязі може належати лише тому з подружжя, який є учасником юридичної особи корпоративного типу. Відповідно, корпоративне право не може перебувати на праві спільної сумісної власності незалежно від організаційно-правової форми юридичної особи корпоративного типу.

Наприклад, яким чином здійснювати внесення співвласників до установчих документів, як нових учасників товариства з обмеженою відповідальністю [4, с. 111-112]. Тобто, це призведе до «подвоєння» кількості учасників товариства, оскільки окрім, власне, учасника корпоративні права належатимуть ще й його дружині (чоловікові). Зрозуміло, що такий порядок речей є неприпустимим [8, с. 54]. Можна припустити, що у такому випадку може з'явитися додаткова кількість «співучасників», відповідно така ситуація може бути неконтрольованою. Додатковим аргументом такої заборони може бути той факт, що до змісту

корпоративного права входять немайнові права особистісного характеру (право бути обраним до керівних органів товариства, право вступу і виходу з товариства) [2, с. 111-112].

Враховуючи те, що корпоративне право не може перебувати на праві спільної сумісної власності, то можна зробити наступний висновок. Для того з подружжя, який є учасником юридичної особи корпоративного типу право власності (речове право) на майно, що передається у статутний капітал юридичної особи корпоративного типу, трансформується в суб'єктивне корпоративне право, відповідно до якого його учасник набуває всіх правомочностей на участь в управлінні юридичною особою, отримання певної частини прибутку (дивідендів) у разі виходу з юридичної особи корпоративного типу чи ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та установчими документами.

Для того з подружжя, який не є учасником юридичної особи корпоративного типу таке право трансформується у право вимоги згідно зобов'язальних відносин, що склалися між ними щодо передання об'єктів права спільної сумісної власності до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу. Це право вимоги виникає у дружини або чоловіка (не учасника юридичної особи корпоративного типу) і буде реалізовуватись при поділі спільної сумісної власності подружжя.

Проте такі повноваження, як зазначає В. А. Васильєва, лежать в площині не корпоративного права, а зобов'язального. А оскільки зв'язаності правом між не учасником і товариством немає, то право вимоги до учасника є цивільно-правовим за своєю правовою природою та регулюванням. Тому підставою вимоги є юридичний факт, що має корпоративну природу, але ніяким чином не правовий режим майна в межах корпоративного правовідношення [2, с. 13].

Відповідно можна зробити висновок, що підставою такої вимоги буде юридичний факт, що має корпоративну природу, і в результаті реалізації корпоративного права одержане майно переходитиме у режим права спільної сумісної власності подружжя. Тобто доходи, майно, отримане в результаті відчуження, майно, отримане у разі виходу чи у разі його ліквідації юридичної особи корпоративного типу входитиме до майна, яке на вимогу одного із подружжя, підлягатиме поділу.

Підтримка висловлених поглядів спостерігається і в судовій практиці. Верховний Суд України у складі колегії Першої судової палати Касаційного цивільного суду в Постанові від 18 липня 2018 року у справі № 209/974/15-ц за позовом про поділ майна подружжя [9] дійшов висновку, що у випадку внесення подружжям спільного сумісного майна для здійснення підприємницької діяльності шляхом участі одного з них у заснуванні господарського товариства це майно належить зазначеному товариству на праві власності. Подружжя набуває відповідне майнове право, яке реалізується одним із подружжя (засновником) шляхом участі в управлінні товариством, а другий з подружжя набуває право вимоги виплати йому певних сум у разі поділу майна між подружжям.

У справі № 638/19826/15-ц за позовом про поділ спільного майна подружжя Верховний Суд у складі колегії Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у Постанові від 11 грудня 2019 року [10] зазначив: «якщо один з подружжя є учасником господарського товариства і вносить до його статутного капіталу майно, придбане за рахунок спільних коштів подружжя, то таке майно переходить у власність цього підприємства, а в іншого з подружжя право власності на майно (тобто речове право) трансформується в право вимоги (зобов'язальне право), сутність якого полягає у праві вимоги виплати половини вартості внесеного майна в разі поділу майна подружжя або право вимоги на половину отриманого доходу від діяльності підприємства».

Про те, що з моменту внесення грошових коштів чи іншого майна як вкладу до статутного капіталу таке майно належить на праві власності самому товариству, і воно втрачає ознаки об'єкта права спільної сумісної власності подружжя зазначається і в Постанові Великої Палати Верховного Суду від 29 червня 2021 року (справа № 916/2813/18) [11].

Аналізуючи наукові погляди В. А. Васильєвої при розгляді питання про спільну сумісну власність подружжя та корпоративні права, можна виокремити наступні наукові твердження: 1) з моменту державної реєстрації юридична особа корпоративного типу є самостійним суб'-

єктом цивільних правовідносин; 2) об'єктом корпоративних правовідносин є суб'єктивне корпоративне право, що для цивільного обороту слід розуміти як єдиний неподільний за змістом об'єкт; 3) корпоративні права подільні за обсягом, але при цьому зміст суб'єктивного корпоративного права залишається незмінним; 4) корпоративне правовідношення встановлюється тільки між учасником та юридичною особою корпоративного типу, і права того з подружжя, який не учасником залишаються за його межами.

При розгляді питання про спільну сумісну власність подружжя та корпоративні права, вчена акцентувала увагу, що висновки повинні лежати в площині консенсусу, який врівноважить наступні завдання: 1) забезпечить стабільність майнових інтересів та майнового обороту; 2) забезпечить майнові права усіх суб'єктів, в тому числі і одного із подружжя; 3) буде зрозумілим і однотипним для усіх організаційно-правових форм наскільки це можливо [2, с. 12]. Тобто, при розгляді питання про спільну сумісну власність подружжя та корпоративні права, необхідне вироблення підходу, який забезпечить як інтереси юридичної особи корпоративного типу, так й інтереси кожного з подружжя (того з подружжя, який набув корпоративних прав і є учасником юридичної особи корпоративного типу та того з подружжя, який не є учасником такої юридичної особи, хоча опосередковано передав об'єкти права спільної сумісної власності як вклад до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу).

Посилання:

1. Сіщук Л. В. Вчення про корпоративне право у наукових працях професора В. А. Васильєвої. Збірник наукових праць за матеріалами XXI Міжнародної науково-практичної конференції (6-7 жовтня 20223 року, м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2023. 140 с.

2. Васильєва В. А. Спільна сумісна власність подружжя і корпоративні права. Корпоративні правочини: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (27-28 вересня 2013 року, м. Івано-Франківськ). Івано-Франківськ, 2013. С. 8-14.

3. Луць В. В., Васильєва та інші Корпоративне право України: підручник / за заг. ред. В. В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2010. 384 с.

4. Васильєва В. А. Корпоративне право як об'єкт спадкових прав. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник статей. 2010. Випуск XXIII. С. 109-112.

5. Жорнокуй Ю. Суб'єктивне корпоративне право: універсальна єдність чи множинність прав. Проблеми цивільного права. 2011. Вісник № 3 (66). С. 106-116.

6. Корпоративне право України: проблеми теорії та практики: монографія / В. А. Васильєва та ін.; Нац. акад. правових наук України, Науково-дослід. ін-т приват. права і підприємн-ва ім. акад. Ф. Г. Бурчака, Лабораторія проблем корпорат. права; ДВНЗ «Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника», Навчально-наук. юрид. ін-т. Івано-Франківськ: Супрун В. П., 2017. 612 с.

7. Васильєва В. А. Корпоративна власність: теоретичний аспект. Корпоративне право України та інших європейських країн: шляхи гармонізації: Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (2-3 жовтня 2015 р., м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2015. С. 31-36.

8. Жилінкова І. В. Корпоративні права осіб з подружнім статусом Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин в сучасних умовах: Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (25-26 вересня 2009 року). Івано-Франківськ, 2010. С. 54-55.

9. Постанова Верховного Суду України у складі колегії Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 18 липня 2018 року, справа № 209/974/15-ц. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75498185.

10. Постанова Верховного Суду у складі колегії Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у Постанові від 11 грудня 2019 року, справа № 638/19826/15-ц. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/86468310.

11. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 червня 2021 року, справа № 916/2813/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/9853189.

Статтю було подано	19.06.2024	The article was submitted
Статтю було прийнято	20.06.2024	The article was accepted